

Kądziała, Łukasz

"Inskrypcje grobów polskich na cmentarzach w Paryżu. Montmartre. Saint-Vincent. Batignolles", oprac. Andrzej Biernat, Sławomir Górczyński, Piotr Ugniewski, pod red. Andrzeja Biernata, Warszawa 1986 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 79/2, 409-410

1988

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Charakterystyczny dla omawianego wydawnictwa źródłowego jest niemal zupełny brak przypisów rzeczowych. Uwagi o charakterze rzeczowym towarzyszą poszczególnym regestom, natomiast wszelkie objaśnienia dotyczące osób i nazw geograficznych zostały umieszczone w rozszerzonych indeksach. Oba indeksy — osobowy i geograficzny — obejmują łącznie 62 strony druku, czyli ponad 30% objętości książki. Świadczy to o wielkim nasyceniu publikowanego źródła nazwami osobowymi i geograficznymi, i potwierdza raz jeszcze trafność wyboru podstawy edycji.

Omawiane wydawnictwo zostało opracowane starannie nie tylko pod względem merytorycznym, ale otrzymało też dobrą szatę graficzną. Można się spodziewać, że obwoluta z reprodukcją tłoka pieczęci wielkiej litewskiej Jana III będzie elementem identyfikującym tę serię wydawniczą. Tak więc po seriach „Dokumentów i materiałów do historii stosunków polsko-radzieckich” i „Powstanie styczniowe. Materiały i dokumenty” rozpoczyna się realizację kolejnego poważnego polsko-radzieckiego przedsięwzięcia w zakresie edycji źródeł historycznych. Na następne tomy z nadzieją i zainteresowaniem czekają nie tylko badacze dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego.

S. C.

Inskrypcje grobów polskich na cmentarzach w Paryżu. Montmartre. Saint-Vincent. Batignolles, opracowali Andrzej Biernat, Sławomir Górzyński, Piotr Ugniewski, pod red. Andrzeja Biernata, Zarząd Ochrony i Konserwacji Zespołów Pałacowo-Ogrodowych, Warszawa 1986, s. 136.

W efektownej okładce, lecz monotonnym drukiem, charakterystycznym dla technik małej poligrafii, Przedsiębiorstwo Zagraniczne „Polmark” wydrukowało w nakładzie 500 egzemplarzy wyniki inwentaryzacji polskich grobów na wymienionych trzech cmentarzach paryskich. Wszystkie niedostatki poligraficznej szaty wydawnictwa powinny zostać wybaczone wobec rekordowo krótkiego czasu opracowania i wydrukowania tomiku. Do obiegu naukowego weszły dzięki temu teksty inskrypcji na nagrobkach osób, w których nazwiskach można doszukać się polskiego brzmienia. Materiał ten stanowi ważne źródło zarówno dla szczegółowych poszukiwań biograficznych, jak i dla ogólniejszych rozważań nad wzorami kulturowymi i świadomością kolejnych generacji emigrantów.

Tomik przynosi wyniki inwentaryzacji dokonanej w latach 1984—85, w szczególności uzupełnionej w 1986 r. O ile na nieopisanych w literaturze cmentarzach Saint Vincent i Batignolles wydawcy — wbrew oczekiwaniom — natrafili na nieliczne jedynie polskie groby, o tyle wielokrotnie opisywany cmentarz Montmartre ujawnił inwentaryzatorom wiele informacji, których nie dopatrzili się ich poprzednicy. Dlatego postanowiono zinwentaryzować również i ten nekropol. Notując nowe inskrypcje, wydawcy stwierdzili równocześnie niszczenie innych, których treść była znana autorom wcześniejszych opisów cmentarza. Postanowiono więc dążyć do możliwie najpełniejszej rekonstrukcji napisów, uwzględniając zarówno dane z autopsji, jak i z literatury. Wprowadzono wobec tego system odnośników, które wprawdzie czynią lekturę znacznie bardziej żmudną, lecz pozwalają jednoznacznie określić źródło każdej informacji.

Merytoryczne uzasadnienie prac inwentaryzacyjnych nie budzi wątpliwości. Nazwiska B. Zaleskiego, W. Chrzanowskiego, J. Słowackiego, J. P. Jerzmanowskiego, J. Lelewela, J. Zalińskiego, W. Wańkowicza, T. Mostowskiego, M. Rybiń-

skiego, F. Sznajde i wielu innych, pojawiające się w inskrypcjach, uzasadniają trud wydawców z naddatkiem. Dziwić się raczej należy, że prace te podjęto tak późno i właściwie w trybie pracy społecznej. Warto wspomnieć też, że wydawcy tej cennej publikacji przewidują wykorzystanie zebranych materiałów w bardziej popularnej monografii cmentarzy wzorowanej na książce o nekropolu w Montmorency, opracowanej przez J. Skowronka i innych.

L. K.

Joachim Lelewel à Bruxelles de 1833 à 1861. Actes du colloque organisé les 17 et 18 avril 1986 par le Centre International Lelewel d'Etudes et d'Informations Historiques avec le parrainage de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université Libre de Bruxelles, red. Teresa Wysokińska, Stéphane Pirard, Bruxelles 1987, s. 286.

Życie, działalność polityczna i dorobek naukowy Joachima Lelewela były w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych naszego stulecia przedmiotem żywego zainteresowania historyków polskich; kolejne etapy badań przyniosły pełną bibliografię jego prac, edycje listów i dzieł, wreszcie parę monografii o różnym profilu — nie licząc wielu przyczynków. Nic dziwnego więc, że w przeciągu kilkunastu następnych lat ukazało się niewiele stosunkowo ważkich publikacji o „brukselskim samotniku”: obok wyeksploatowania źródeł zaznaczył się i pewien przesyt. Naturalną kolejną rzeczą tematyka lelewelowska powróciła w okresie obchodów 200 rocznicy urodzin wielkiego historyka w 1986 r., zaś obok okolicznościowych podsumowań zwrócono uwagę na nowe źródła i nowe pytania badawcze. Odbyły się m.in. sesje naukowe w Wilnie, Warszawie i Brukseli; echem tej ostatniej jest niniejszy tom. Zawiera on prócz przedmowy i dwóch okazjonalnych wystąpień 20 referatów i komunikatów, z czego dokładnie połowę przedstawili historycy polscy pozostałe zaś cudzoziemcy, zwłaszcza Belgowie. Nawet jeżeli osobno potraktować dwóch specjalistów dziejów Polski XIX w., Hansa Henninga Hahna i Daniela Beauvois, świadczy to o docenieniu Lelewela jako uczestnika polskiego i belgijskiego życia naukowego i politycznego. Taka właśnie jest myśl przewodnia referatów Hendrika Strypensa („Joachim Lelewel et le mouvement démocratique et libérateur en Europe”), Anne Morelli („Joachim Lelewel dans le contexte général de l'immigration en Belgique au XIXe siècle”) czy André Uyttebroucka („L'invitation de Leleweel au professorat à l'Univrsité Libre de Bruxelles (1834—1855)”.

Wśród pozostałych tekstów znalazły się ujęcia o charakterze ogólnym (Stefan Kieniewicz, „Portrait d'un savant et d'un politicien”; W. Zajewski, „Lelewel à son arrivée en Belgique. Portrait d'un politicien”) i bardziej szczegółowe. Należą do nich przyczynki D. Beauvois („1833 — Lelewel expulsé de France. Témoignages et documents”) i A. F. Grabskiego („Joachim Lelewel et Karl Marx”) zawierające analizę nowo odnalezionych archiwaliów lub próbę niebanalnej interpretacji źródeł dobrze znanych. W wydawnictwie niniejszym — w przeciwieństwie do wielu podobnych — nie poskąpiono miejsca na przypisy a nawet aneksy źródłowe. Skorzystał z tego np. Francis Sartorius („Bruxelles et la Belgique durant les années 1830—1840, foyers de rayonnement de la démocratie polonaise”), wplatając w tekst swego artykułu dwa raporty agentów Metternicha z 1847 r. o Polakch w Brukseli, odnalezione przezeń w archiwum wiedeńskim. Zostały one zestawione z korespondencją dyplomatów belgijskich na